

TAAL & CULTUUR

VANUIT HET WANKELE CENTRUM

Het twintigste Colloquium Neerlandicum in Leuven

“Het buitenland, waar Nederlands geliefd is.” Die titel prijkte op de voorpagina van de Vlaamse krant *De Standaard* toen het twintigste Colloquium Neerlandicum (27-31 augustus 2018), de driejaarlijkse bijeenkomst van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN), volop aan de gang was. Wat vanuit het eigen taalgebied zelden of nooit lukt, dat kregen de extramurale neerlandici wel voor elkaar: prominente media-aandacht voor de Nederlandse taal.

Die vaststelling spoort met wat in de inleiding van het krantenstuk stond: “Terwijl de aandacht voor Nederlands in Vlaanderen en Nederland verslapt, wordt de taal in het buitenland steeds populairder.” Het is een evolutie die eerder in de week van het colloquium nog eens werd bevestigd. Het Katholieke Onderwijs Vlaanderen (waar twee derde van de Vlaamse schoolgaande jeugd onderricht volgt) maakte immers bekend dat vanaf het schooljaar 2019-2020 in de middelbare scholen één uur Nederlands wordt geschrapt, ten voordele van een nieuw vak, “mens en maatschappij”. Die beslissing leidde bij de in Leuven verzamelde internationale docenten Nederlands – ze waren met zo’n 350 – tot verbazing. Het contrast is dan ook groot: terwijl er buiten het Nederlandse taalgebied zo’n 13.000 tot 14.000 studenten Nederlands zijn, stellen vooral universiteiten in Nederland dramatisch dalende studentenaantallen vast. De term “crisis van de neerlandistiek” is sinds het begin van het academiejaar 2018-2019 niet van de lucht, en de situatie leidde al tot diverse opiniestukken in de Nederlandse kranten en een aanhoudend debat op Neerlandistiek.nl, het online tijdschrift voor taal- en letterkundig onderzoek.

Maar dat is stof voor een artikel in een volgend nummer van *Ons Erfdeel*. Terug naar het Colloquium Neerlandicum in Leuven, waar de sfeer verre van pessimistisch was. Dat had wellicht mede te maken met het feit dat sinds de vorige conferentie, in 2015 aan de Universiteit Leiden¹, de plooiën zijn

Hoe reageert de neerlandistiek op veranderingen in de wereld om zich heen?

gladgestreken tussen de IVN en haar subsidiënt, de Nederlandse Taalunie. Was er toen nog sprake van een hoogoplopend conflict als gevolg van zonder overleg aangekondigde bezuinigingen, dan bleek daar nu nog weinig van te merken. Hans Bennis, algemeen secretaris van de Taalunie, was alomtegenwoordig: in de wandelgangen, tijdens de vele lezingen en presentaties en in de discussies achteraf.

Die nieuwe verstandhouding werd beklonken met een verhuizing: per 1 januari 2019 neemt de IVN haar intrek bij de Taalunie in het pand aan de Paleisstraat in Den Haag. Niet alleen is die nieuwe vestigingsplaats gratis (in tegenstelling tot het huidige bureau aan de Universiteit Utrecht), ze biedt ook het voordeel van kortere communicatielijnen. De verwachting is dat de verstevigde samenwerking tussen de IVN en de Taalunie, nog verder zal verdiepen.

Maar waarover ging nu het twintigste Colloquium Neerlandicum? Het centrale thema was ‘Nederlands in beweging’. Globalisering, digitalisering, oprukkende marktwerking, transnationale en transdisciplinaire onderzoeksvragen: hoe reageert de neerlandistiek op dergelijke veranderingen in de wereld om zich heen?

Jolana Vanderwal Taylor (University of Wisconsin-Madison) vroeg zich in dat verband af hoe de neerlandistiek in een internationale context grensoverschrijdend kan zijn zonder die grenzen te vervagen. Zij pleitte in haar keynotelezing ‘Het ene doen en het andere niet nalaten’ dan ook voor een neerlandistiek die “tegelijk openstaat voor de wereld en toch weet waar ze thuishoort”. In haar colleges Nederlandse literatuur gebeurt die vermenging vanzelf: Amerikaanse studenten lezen een roman als *Het diner* van Herman Koch hoe dan ook vanuit

het prisma van hun eigen cultuur. Zij vinden in de personages geen Wouter Bos-achtige politicus, snappen de verwijzingen naar de Nederlandse discussies over hufferigheid niet, maar herkennen in het boek wel een verhaal over *white privilege*: witte ouders uit een begoed milieu kunnen hun kinderen beschermen tegen de consequenties van wat die hebben uitgericht.

Uiteraard volgt op de interpretatie van de Amerikaanse studenten ook een uitgebreide schets van de Nederlandse achtergrond van het gelezen boek. Juist uit de confrontatie van de eigen leeservaring en de culturele context ontstaan interessante gedachten. En soms leer je daaruit ook weer wat typisch Nederlands is. Dat Amerikaanse studenten moeite hebben met de openheid over seks in de Nederlandse literatuur, verwondert misschien niet. Maar wie wist dat ze ook niet goed om kunnen met de ironische zelfverkleining bij Nescio en Gerard Reve? Of dat ze boeken als *Dijk* van H.M. van den Brink en *Boven is het stil* van Gerbrand Bakker niet vatten? Amerikanen hebben geen begrip voor de zwijgzame vaders en hun al even stille zonen.

Dat studenten Nederlands (of cultuur van de Lage Landen) in de VS een auteur als Herman Koch

Amerikaanse lezers kunnen niet goed om met ironische zelfverkleining bij Nescio en Reve

lezen, toont aan dat in de internationale neerlandistiek veel ruimer wordt gekeken dan louter de klassieke laaglandse canon. Zo onderzocht Mustafa Güleç (Universiteit van Ankara) de toenadering dan wel het conflict tussen autochtone en allochtone cultuur in Nederland aan de hand van de roman *Yemma* van Mohammed Benzakour, een in Marokko geboren Nederlandse auteur. Ook boeiend is dat hij daarvoor niet alleen een studie van Paul Scheffer gebruikte, maar ook een theorie van een Turkse gedragswetenschapper aanhaalde. Emmeline Besamusca (Universität Wien en Universiteit Utrecht) keek nog ruimer: zij analyseerde de representatie van Marokkaanse Nederlanders in de “multiculti-komedie” *Shouf Shouf Habibi* (2004) tegen de achtergrond van het veranderde integratiedebat in Nederland.

Altijd interessant tijdens het colloquium zijn de voordrachten van docenten uit – voor Vlamingen en Nederlanders – verre buitenlanden. Neem bijvoor-

beeld de lezing van de Surinamers Helen Chang, Wanita Ramnath en Lila Gobardhan-Rambocus, 'De taal in beweging in de Surinaamse muziek'. Dat was een duizelingwekkend verhaal over de vermenging van diverse culturele invloeden (Caraïbisch, Bollywood, Europees, Afrikaans...) en allerlei talen (Sranan, Nederlands, Sarnami, Hindi...) in Surinaamse muziek, zowel de pop als de meer traditionele varianten, waaruit de vanzelfsprekende multiculturele en meertalige realiteit van het land bleek. In een van de afgespeelde liederen was dan ook deze zin te horen: "Wij zijn een bonte schakering van lampen, maar het schijnsel is één." Boeiend detail: aan een lied als 'Hoezee voor Suriname', dat in onze ogen hopeloos ouderwets is – romantische kitsch vol beladen woorden als "volk" en "vaderland", geschreven door een blanke priester uit de koloniale tijd dan nog – kleeft in Suriname geen enkel stigma. Het wordt er nog vaak gezongen, over alle culturen heen, en een gelijknamig liedboek is overal te koop.

Iets even opmerkelijks hoorde je in de lezing van Julio Monteiro (Universiteit van Brasília), die kwam spreken over de universitaire studie van het Nederlands in Brazilië, een al even multiculturele en meertalige context als Suriname – "Iedereen in Brazilië is

een migrant", zei hij. Terwijl in Nederland (en in mindere mate Vlaanderen) hevige debatten woeden over de omgang met het koloniale verleden, vertelde Monteiro dat in Brazilië de Nederlandse koloniale periode (1630-1654) geïdealiseerd wordt – zeker in vergelijking met de Portugezen die daarna kwamen. Een in Nederland wegens zijn betrokkenheid bij de slavenhandel gecontesteerde figuur als Johan Maurits van Nassau-Siegen (naamgever van het Mauritshuis) is er volgens Monteiro nog altijd beroemd. "Hij heeft in tien jaar tijd meer gedaan voor Brazilië dan de Portugezen in tweehonderd jaar", klomk het. In presentaties als die uit Suriname en Brazilië kreeg je dus niet alleen een interessant beeld van waar de neerlandici wereldwijd mee bezig zijn en in welke context zij werken, er werd je ook een bijzondere blik op onze taal, cultuur en geschiedenis geboden.

Dat soort onderwerpen moet als muziek in de oren hebben geklonken van Geert Buelens (Universiteit Utrecht), die een van de meest besproken lezingen van het colloquium hield.² Hij pleitte voor een naamsverandering van neerlandistiek naar "vergelijkende neerlandistiek", waarbij het vak zich "midden in de wereld positioneert omdat het zich talig, cultureel en geografisch altijd tot de rest van die wereld verhoudt". In deze paragraaf legt Buelens uit wat hij bedoelt:

Waar het uiteindelijk op neerkomt is dat het onderscheid tussen intra en extra, tussen binnen en buiten wordt geproblematiseerd. Niet finaal gedeconstrueerd – alsof de positie van het Nederlands in Kiev eigenlijk wel zo ongeveer dezelfde is als die in Kortrijk. Dat is natuurlijk onzin. Ook schrijvers en kunstenaars zijn heel lokaal gesocialiseerd. Ook een schijnbare kosmopoliet als Hugo Claus toonde zich in Parijs en Amsterdam toch zeker ook een Vlaamse Belg. En ondanks de Nobelprijs voor Bob Dylan is er in de literaire wereld ook vandaag natuurlijk nog altijd een hiërarchie waardoor het veel waarschijnlijker blijft dat Nachoem Wijnberg een grote literaire prijs wint dan Akwasi. Het punt is dat voor een bepaald publiek Akwasi inspireert, overdondert en ontroert – en dat de manieren waarop hij dat doet het onderzoeken waard zijn. [...] De winst van het comparatieve zit 'm ook in de principiële gelijkwaardigheid van de vergeleken onderdelen. Het compartimentaliseren met nog een klein hokje voor de Vlamingen of Surinamers of rappers of scenaristen is dan voorbij.

Buelens deed zijn voorstel vanuit “het wankele, het schamele centrum”, ofwel de vaststelling waarmee ook dit verslag van het colloquium begon: dat de neerlandistiek buiten Vlaanderen en Nederland populairder is dan erbinnen. “Vanuit een bepaalde hoek zitten we allemaal in de periferie”, zei Buelens nog.

Over periferie gesproken: ook in dat licht was de al aangehaalde lezing van de Braziliaanse neerlandicus Julio Monteiro interessant. Hij bestiert een eenmansvakgroep die het met beperkte middelen en zonder ondersteunend kader moet zien te rooien. Zijn verhaal over het Nederlands in Brazilië was evenzeer een vraag om hulp, samenwerking, gastdocenten en lesmateriaal. In het vragenronde na Monteiro’s lezing bleek de grote waarde van een internationale conferentie van neerlandici: Taalunie-baas Hans Bennis was aanwezig, net als een paar zwaargewichten uit de neerlandistiek, en meteen regende het nuttige tips en voorstellen tot overleg en samenwerking.

Die waarde werd bevestigd door alle deelnemers van de rondetafelgesprekken waarmee het inhoudelijke luik van het colloquium op de laatste dag werd afgesloten: de uitwisseling van informatie blijft cruciaal. Zeker in de huidige context, waarin de geesteswetenschappen – en dus ook de neerlandistiek – internationaal in het verdomhoekje zitten. Het aantal studenten Nederlands in de wereld mag dan boomen, dat betekent niet dat alle instellingen waar zij les volgen ook bloeien. Soms integendeel: in Leuven hoorde je verschillende verhalen over vakgroepen die met inkrimping of zelfs opdoeking zijn bedreigd. Dat laatste heeft vaak te maken met een docent die met pensioen gaat, waarna een universiteit vaak een kans ziet om te bezuinigen door hem of haar niet meer te vervangen. En in het geval van een eenmansdocentschap betekent dat: geen Nederlands meer.

Mede om dat te vermijden, hamerden de IVN-leden in het rondetafelgesprek op het uitwisselen van *good practices*: hoe houden de diverse vakgroepen neerlandistiek zich staande tegenover een universiteit die de vinger op de knip houdt? Hoe bereid je de opvolging van een hoofddocent goed voor? En hoe kun je je als vakgroep Nederlands inbedden in of vervlechten met andere taal- en cultuurvakgroepen? Het radicaal comparatieve idee van Geert Buelens was een interessante denkpiste, maar er werd ook verwezen naar de lezing van Marco Prandoni (Universiteit van Bologna). Vanuit de vakgroep

Nederlands onderzoekt hij op een multi- en transdisciplinaire wijze het mijnverleden in Wallonië en Belgisch en Nederlands Limburg, waarbij migratiegeschiedenis, erfgoedstudie en taalkunde komen kijken, maar ook de literaire en culturele verwerking van het mijnwerkersverleden. Dat soort *cultural memory* studies brengt diverse vakgroepen en disciplines samen; ze klinken zich aan elkaar vast, verankeren hun positie binnen de universiteit en worden door die verstrengeling mogelijk minder gemakkelijk weg te bezuinigen. Een andere piste is dat vakgroepen, geholpen door de IVN en de Taalunie, nauwe banden smeden met de ambassades en vertegenwoordigingen van Nederland en Vlaanderen.

Tot slot nog wat losse opmerkingen over het colloquium: de in Leuven aanwezige delegaties uit Frankrijk en de Verenigde Staten waren erg klein; het zwaartepunt van de internationale neerlandistiek ligt niet langer alleen in Frankrijk, Duitsland en Engeland, maar lijkt nog meer dan de voorbije edities te verschuiven naar Centraal- en Oost-Europa. Daarnaast is er een duidelijke verjonging aan de gang. Benieuwd welk effect dat zal hebben op het volgende Colloquium Neerlandicum, dat in de zomer van 2021 plaatsvindt aan een Nederlandse universiteit.

PIETER COUPÉ

<https://colloquium.ivn.nu/>

NOTEN

- 1 PIETER COUPÉ, ‘Niet langer “dweren buiten de muren”. Het negentiende Colloquium Neerlandicum in Leiden’, *Ons Erfdeel*, jg. 58 (2015), nr. 4, pp. 189-193
- 2 GEERT BUELENS, ‘Naar een vergelijkende neerlandistiek’, online: www.platformleest.org/lezing-naar-een-vergelijkende-neerlandistiek/